

Anmälan mot gymnasiechefen för Vägga gymnasieskola i Karlshamns kommun samt rektorn för samma skola angående påstådd löne-diskriminering av en lärare till följd av dennes kontakter med massmedia

Bakgrund

Enligt en tidningsartikel i BLT (Blekinge Läns Tidning) den 30 augusti 2001 med rubriken De måste fly från möglet hade mögel och fukt fått Vägga skolans bildlärare och elever att överge sin gamla bildsal, men de saknade en bra ersättningslokal. Enligt AA, bildlärare, gjorde lukten av mögel att man fick ont i huvudet och för tre år sedan blev förhållandena outhärdliga. Av artikeln framgick att AA i tio år hade försökt få skolledningen att förstå bildlärares och estetelevernas arbets-situation. Veckan före publiceringen av tidningsartikeln hade rektor BB med stöd av arbetsmiljölagen beslutat att bildsalen inte fick användas som lektionssal. Då bildsalen var den enda lokal som erbjöd utrymme, tvingades eleverna ändå att göra skrymmande arbeten där. Enligt BB var det en fråga för politikerna att lösa renoveringsfrågan. Skolbyggnaden, som är uppförd 1917 efter ritningar av CC, är kulturminnesmärkt.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA kritik mot gymnasiechefen/ rektor BB och rektor DD, Vägga gymnasieskola, i Karlshamns kommun. Hon anförde i huvudsak följande. Den 18 november 2001 fick hon, för andra gången det året, avsevärt lägre lönepåslag än kollegor med jämförbara arbetsuppgifter och resultat. Vid ett lönesamtal i början av december 2001 förklarade DD att hon mycket väl uppfyllt kraven i lönekriterierna, men att han "känt sig kränkt av min kritik", att det "talades om henne" och att hon "dragit hit pressen" till skolan.

Av anmälan framgick vidare bl.a. följande.

Vid ett möte i mars 2002 med BB och DD förklarade AA att hon ansåg att kontakter med media inte borde användas som negativt lönekriterium. I sitt arbete som "bild- och svensklärare" hade hon under den aktuella tiden endast kontaktat pressen vid olika kulturarrangemang på skolan. BB gav då DD ett tecken och denne kastade fram tidningsartikeln från den 30 augusti 2001. BB sade med eftertryck "Och vad är det här då?!". AA förklarade att hon hade kontaktats av

reportern som bett henne visa lokalen och svara på några frågor. BB förklarade att reportern hade uppgivit för honom att det var AA som hade kontaktat reportern. När AA därefter ringde upp reportern fick hon beskedet att BB aldrig hade ringt denna och att reportern aldrig skulle uppge en källa. Reportern uttryckte även att det ju var tidningen som hade kontaktat AA.

Utredning

Anmälan remitterades till Gymnasienämnden i Karlshamns kommun för utredning och yttrande. Nämnden (majoriteten) återopade som remissvar ett av presidieberedningen upprättat förslag till yttrande med följande innehåll.

Bakgrund

AA, bildlärare på Vägga gymnasieskola, har till JO anmält gymnasiechefen BB och rektor DD rörande orsaker till att lönepåslaget blivit lägre än vederbörande förväntat sig. Som skäl anger AA bl.a. att hon uppfattat, att hennes kontakter med pressen är orsaken till detta.

AA:s anmälan till JO innehåller en rad kritiska påståenden riktade mot ledningen på Vägga gymnasieskola. Utgångspunkten för det som redovisas nedan är att anmälan gäller lönesättningen av AA.

Löneutveckling

— — —

Lönesättningen har skett utifrån följande fastställda kriterier (se bilaga)(jämför nedan):

- Kompetens/yrkesskicklighet
- Ansvar för och genomförandet av arbetsuppgifterna
- Utvecklingsförmåga/flexibilitet
- Samarbetsförmåga/relationer

Kopplat till kriterierna har bedömningsnivåerna utmärkt, bra, kan bli bättre och saknas använts. Utfallet har presenterats vid lönesamtal, som skett utifrån en modell gällande för Karlshamns kommun.

Faktorer som påverkat löneutvecklingen

I lönesamtalet redovisades vad som påverkat lönesättningen. Det som begränsade lönepåslaget var relaterat till kriteriet samarbetsförmåga/relationer, där bedömningen låg på mellan ”bra och kan bli bättre”. Det handlar om förmågan att utveckla goda relationer med barn, personal och föräldrar och andra samarbetspartner samt hantera motstridiga uppfattningar och konflikter utan att förringa eller onödigt sära personer i sin omgivning (punkt 1 och 2 under kriteriet samarbetsförmåga/relationer).

I kriteriet samarbetsförmåga ingår också samarbetet med ledningen. Enligt ledningens bedömning har AA agerat på ett icke tillfredsställande sätt i olika sammanhang. Ett exempel är att öppna upp den av arbetsmiljöskalet stängda lokalen. Detta har också markerats i samtal med AA.

Slutsats

Inget anmärkningsvärt kan konstateras när det gäller AA:s löneutveckling satt i relation till gällande ramar och nivåer för de genomförda förhandlingarna. Lönesättningen har skett efter fastställda lönekriterier. Utfallet har motiverats vid lönesamtal. Den avvikelser som finns i förhållande till det maximalt möjliga lönepåslaget förklaras av faktorer relaterade till lönekriteriet samarbete/relationer.

De löneförhandlingar det gäller har avslutats utan protokollsanteckningar som berör den aktuella frågan. Några yrkanden från den berörda fackliga organisationen har heller inte framställts.

Lönekriterierna bifogas (här utelämnande, JO:s anm.).

Enligt gymnasienämndens protokoll ville ledamoten DD (v) ha följande tillägg till yttrandet.

Det bör framgå att: ”Mediekontakten olyckligtvis har tagits upp av berörd rektor vid ett s.k. lönesamtal”.

Vidare ville ledamoten EE (c), tillsammans med ytterligare två ledamöter, ha följande tillägg till yttrandet.

”Av facklig skrivelse 2002-05-31 från FF (kommunombud för LR) framgår, att aktuell programrektor vid lönesamtalet efter 2001 års löneöversyn som en av motiveringarna yttrade:”..och så drar du ju hit pressen och det är inte bra.”

Lärarnas Riksförbund (LR) inkom därefter med en skrivelse till JO. I skrivelsen uppgav kommunombudet FF att hon vid lönesamtalet efter 2001 års löneöversyn hade hört DD yttra ”och så drar du ju hit pressen och det är inte bra”. Vidare uppgav kommunombudet att BB:s agerande i frågan, efter det att lönesamtal ägt rum, dessutom gett ytterligare anledning att befara att AA:s kontakt med pressen i augusti varit en starkt bidragande orsak till utfallet av hennes löneutveckling. BB hade vid flera tillfällen tagit upp händelsen med icke berörd personal och därvid visat upp tidningsartikeln från augusti 2001 och/eller kopia av denna.

AA kommenterade remissvaret. Hon uppgav härvid bl.a. följande. Inför Kultur-natten i Karlshamn, ett evenemang som årligen avhålls en lördag i september, hade lärare och elever erhållit muntligt tillstånd att använda den slitna lokalen för att fullfölja större arbeten. I detta läge bad en reporter från BLT att AA skulle visa lokalen och berätta om bakgrunden. AA ansåg att det var ett allmänt intresse att detta gamla kulturhus skulle få en nödvändig restaurering och även att det var av intresse för föräldrar och elever att informeras om orsaken till stängningen av lokalen. Därför lät hon reportern göra sin intervju och en fotograf att fotografera.

Rättslig reglering

I 2 kap. 1 § första stycket 1 regeringsformen föreskrivs att varje medborgare gentemot det allmänna är tillförsäkrad yttrandefrihet, varmed avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Begränsning av denna rättighet får enligt 2 kap. 12 § regeringsformen ske endast genom lag eller, i vissa fall, genom annan författning.

Genom tryckfrihetsförordningens bestämmelser om meddelarfrihet ges yttrandefriheten till viss del ett särskilt skydd. Meddelarfriheten enligt 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen innebär att det står varje medborgare fritt att – med iakttagande av de bestämmelser som är meddelade i tryckfrihetsförordningen till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet – i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underättelser i vilket ämne som helst.

Lagregleringen ger offentligt anställda samma skydd som alla andra medborgare. En offentligt anställd kan således fritt ge uttryck för sin uppfattning, även rörande den egna myndighetens verksamhet. I sekretesslagen (1980:100) finns emellertid regler som begränsar den offentligt anställdes rätt att yttra sig om vad han fått veta i samband med sin tjänst.

Det skydd för yttrandefriheten som regeringsformen anger är ett skydd gentemot "det allmänna". Det allmänna omfattar t.ex. kommunens valda församlingar och förvaltningsorgan. Skyddet innebär att en myndighet inte får ingripa mot någon för att han eller hon har använt sig av sin grundlagsstadgade rätt att yttra sig i massmedier eller på annat sätt ge uttryck för sin uppfattning. En myndighet får inte heller försöka motarbeta att den anställda använder sig av sina rättigheter eller, genom generella uttalanden eller kritik i enskilda fall, försöka påverka arbetstagaren i fråga om det sätt på vilket denne utnyttjar sin yttrandefrihet.

Den som är anställd vid en myndighet har alltså rätt att, utan repressalier från myndighetens sida, offentligt framföra sina synpunkter på myndighetens verksamhet. Reglerna till skydd för yttrandefriheten fritar emellertid inte den anställda från skyldigheten att lojalt rätta sig efter arbetsgivarens beslut och direktiv angående hur verksamheten skall bedrivas.

Bedömning

Jag vill inledningsvis framhålla att JO som regel inte utreder klagomål som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Detta beror på att det finns en särskild ordning för hur arbetstvister skall lösas. Det skall ske genom fackliga förhandlingar eller i sista hand genom en rättegång enligt bestämmelserna i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. JO bör ingripa endast om det finns något särskilt skäl. Jag har inte funnit att det i detta fall finns något skäl att frångå huvudregeln. Jag avser således inte att ta ställning i lönesättningsfrågan som sådan. Min prövning är i stället inriktad på att undersöka om skolledningen genom sitt agerande har kränkt AA:s meddelar- och yttrandefrihet.

AA har i sin anmälan gjort gällande att hon under år 2001 erhållit avsevärt lägre lönepåslag än kollegor med jämförbara arbetsuppgifter och resultat samt hävdad att DD och BB angivit hennes kontakter med pressen som skäl för att ge henne lägre lönehöjning än vad skolans lönekriterier skulle ha motiverat.

Som framgår av ovanstående redovisning får en offentlig arbetsgivare inte ingripa mot en enskild för att denne använt sig av en grundlagsfäst rättighet. En löneutveckling som negativt skiljer sig från vad som annars skulle ha gällt enligt arbetsgivarens egna lönekriterier kan i ett sådant fall otvivelaktigt utgöra en kränkning av den enskildes rättigheter.

Gymnasienämnden har i sitt remissvar uppgett att AA har erhållit en genomsnittlig löneförhöjning under aktuell avtalsperiod och därför inte missgynnats. Den avvikelse som finns i förhållande till det maximalt möjliga lönepåslaget har nämnden förklarat bero på faktorer relaterade till lönekriteriet samarbete/relationer. Det kan naturligtvis diskuteras i vad mån AA:s kontakter med media har ingått som ett led i

bedömningen av hennes samarbetsförmåga. Med hänsyn till vad nämnden har redovisat om lönesättningen och AA:s löneutveckling anser jag mig emellertid inte kunna finna stöd för påståendet att AA skulle ha lönediskriminerats till följd av sådana kontakter.

Skyddet mot ingripande från arbetsgivaren är emellertid inte begränsat till lönediskriminering utan omfattar även andra åtgärder av mer informellt slag. Jag har därför prövat om de av AA anmälda förhållandena i något annat avseende kan anses ha utgjort en kränkning av hennes grundlagsfästa rättigheter.

Vad gäller AA:s kontakt med tidningen i augusti 2001 kan först konstateras att en skola inte utgör allmän plats. En journalist har till följd härav ingen självklar rätt att vistas där. Reportage och annan verksamhet som innebär att journalisten uppehåller sig i de delar av skolan där undervisning pågår förutsätter därför tillstånd från den som ansvarar för verksamheten. Om avsikten med besöket däremot är att tala med någon ur personalen på dennes tjänsterum eller annat liknande utrymme kan detta normalt inte anses onödigt störa arbetet på skolan. En lärare som vill delge en journalist synpunkter beträffande verksamheten eller visa en viss lokal som inte brukas för undervisning just då, kan därför med åberopande av sin meddelar- och yttrandefrihet som regel ta emot en journalist på sin arbetsplats för en intervju.

Det får anses klarlagt att AA på skolan tagit emot en journalist och därvid visat upp en lokal som av arbetsgivaren var stängd av arbetsmiljöskäl. Enligt nämnden har AA agerat på ett icke tillfredsställande sätt i olika sammanhang och som ett exempel på detta har angetts att den stängda lokalen ”öppnades upp”. Enligt AA användes lokalen emellertid för vissa ändamål. Av utredningen framgår inte nämndens inställning till AA:s uppgifter i denna del. Jag anser mig i det följande ändå kunna utgå från vad hon uppgivit om att lokalen tillfälligt fick användas för att färdigställa vissa större arbeten inför Kulturnatten. Av ett foto i artikeln den 30 augusti 2001 framgår också att verksamhet pågick i bildsalen och att både elever och vuxna vistades i lokalen.

Det har inte funnits anledning att i detta ärende närmare utreda om den verksamhet som pågick när reportern och fotografen besökte bildsalen innefattade undervisning eller inte och om arbetsgivarens medgivande borde ha inhämtats. För det fall det var fråga om regelrätt undervisning kan jag ha förståelse för om BB och DD reagerade negativt på att AA, utan att förankra sitt agerande hos skolledningen, beslöt att media fick tillträde till bildsalen.

Det finns under alla förhållanden anledning för en arbetsgivare att iaktta stor försiktighet när det gäller att kritisera en arbetstagare för åtgärder som har samband med dennes kontakter med media. Att konfrontera en arbetstagare med en tidningsartikel vari denne intervjuats och att fälla uttryck som ”dragit hit pressen” kan självfallet uppfattas som kritik från arbetsgivaren mot de tagna mediakontakterna. De gjorda uttalandena får därför enligt min mening, oavsett arbetsgivarens uppfattning om lämpligheten av att ge media tillträde till bildsalen, anses ha kränkt AA:s meddelar- och yttrandefrihet.

Vad AA i övrigt anfört ger inte anledning till något särskilt uttalande eller någon annan åtgärd från min sida.

Ärendet avslutas.